

CIVILINĖS TEISĖS SUBJEKTO IR CIVILINIO TEISINIO SUBJEKTIŠKUMO PROBLEMAS

Prof. habil. dr. Pranciškus Stanislovas Vitkevičius

Architektų g. 136
LT-2049 Vilnius
Telefonas 244 91 31

*Pateikta 2004 m. birželio 20 d.
Parengta spausdinti 2004 m. rugsėjo 5 d.*

Pagrindinės sąvokos: subjektinė teisė, teisnumas, veiksnumas, teisinis subjektiškumas.

Į ž a n g a

Teisės normos reglamentuoja visuomenei ir valstybei reikšmingą žmonių elgesį. Asmenys, dalyvaujantys teisiniuose santykiuose, yra vadinami teisės subjektais.

Civilinės teisės subjektą senovės romėnai apibūdino terminu „caput“. Caput turinys priklausė nuo trijų statusų. Tik visus tris statusus turintys Romos gyventojai buvo visiškai teisenūs, buvo *personae* – galėjo įgyti ir turėti civilines teises ir pareigas. Žinoma, romėnų teisė reglamentavo ir teisės subjekto veiksnumą – galėjimą savo veiksmais įgyti ir galbūt įgyvendinti teises bei pareigas.

Teisnumą ir veiksnumą daugelis teisininkų laiko teisiniu subjektiškumu, bet yra ir kitokių nuomonių, kurias verta panagrinti.

Dar viduramžiais buvo suformuluoti pagrindiniai juridinio asmens fikcijos teorijos bruožai. Fikcijos teoriją ir jos atmainas bei teisės subjekto valios teoriją išplėtojo XIX a. vidurio, bet labiausiai – šio amžiaus pabaigos bei XX a. pradžios vokiečių mokslininkai.

Šios teorijos iš esmės nepriimtinos, nes kai kurios iš jų teisės subjektais laiko ne žmogų ar jų susivienijimus, o turtą, daiktus arba net tikslą, kuriam skirtas turtas (*Zweckermögen*). Šiais laikais taip pat visiškai nepriimtina teisės subjekto valios teorija, kuri teisės subjektais, net savininkais nepripažįsta neveiksmių asmenų, pavyzdžiui, vaikų ir neįgalių asmenų. Tai prieštarauja daugeliui tarptautinių aktų, valstybių konstitucijų ir kitų įstatymų, ypač ginančių, pavyzdžiui, vaikų teises, normoms. Todėl visiškai nesuprantama, kodėl panašias teorijas bando atgaivinti kai kurie dabartiniai Rusijos ir net Lietuvos teisininkai.

Dėl teisnumo sampratos ir turinio apibrėžimų, mano nuomone, kai kurie Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.1 bei 2.4 straipsnių teiginiai abejotini – kai ką reikėtų aiškinti siauriau, negu parašyta. O jų, ypač veiksnumo, aiškinimas, manau, yra ginčytini.

Lotyniškas terminas „statusas“, dabar, žinoma, turi visiškai kitokią teisinę prasmę. Tačiau kai kurie teisininkai savo darbuose iškreipia ir dabartinę jo esmę bei prasmę, ypač klausimais, susijusiais teisinio subjektiškumo problemomis bei konkrečiomis subjektinėmis teisėmis ir pareigomis.

Tai mane ir paskatino panagrinti šiuos klausimus ir pateikti atitinkamas bei išvadas.

1. Bendrieji civilinės teisės subjekto ir civilinio teisinio subjektiškumo klausimai

Kalbant apie civilinės teisės subjektą pirmiausia kyla klausimas, ar civilinis teisės subjektas ir civilinio teisinio santykio subjektas yra tapačios sąvokos, ar ne.

Rusų ir vokiečių teisinėje literatūroje šie klausimai spendžiami skirtingai. Dažniausiai terminai „teisės subjektas“ ir „teisinių santykių subjektas“ neskiriami. Pavyzdžiui, vokiečių teisininkas K. Larencas, apibūdinamas teisnumą kaip įstatymo numatytą asmens gebėjimą būti teisinių santykių subjektu, t. y. teisių ir teisinių pareigų turėtoju, pažymi, kad dažniausiai teisnumas apibūdinamas kaip asmens savybė – galėjimas turėti teises ir pareigas [1, p. 88]. Rusų teisininkas N. Matuzovas taip pat laiko, kad terminai „teisės subjektai“ ir „teisinio santykio subjektai“ iš principo vienareikšmiai [2, p. 388].

Tačiau su tuo sutikti negalima. „Teisės subjekto“ samprata, ypač fizinių asmenų atžvilgiu, yra platesnė už „teisinio santykio „subjekto“ sampratą, nes mažamečiai ir neveiksniūs asmenys, nors ir yra teisinūs, bet neturi veiksnio ir patys savo veiksmais teisiniuose santykiuose, ypač konkrečiuose, dalyvauti negali.¹

Taip pat kyla klausimas, ar norint būti civilinės teisės subjektu reikalingas ne tik teisnumas, bet ir veiksnumas, kuris paprastai vadinamas civiliniu teisiniu subjektiškumu? Dauguma teisininkų mano, kad civilinės teisės subjektu gali būti ir asmuo, turintis tik teisnumą [3, p. 26, 27, 92 ir kt.]. Tokia pat išvada daroma ir CK [4] komentaro Antrojeje knygoje [5, p. 16].

Mano požiūriu, tai visiškai teisinga. O. Joffe'as, pritardamas N. Aleksandrovui, kuris teisnumą laiko savotišku tęstiniu santykiu tarp asmens ir valstybės², rašo, kad teisinis subjektiškumas – tai asmens santykis su valstybe, o ne su kitais asmenimis, kaip, pavyzdžiui, teigia kai kurie kiti autoriai, nes tik valstybė jį gali pripažinti teisės subjektu. Tačiau O. Joffe'as nesutinka su N. Aleksandrovu, teigiančiu, kad valstybės pripažintas atskiro žmogaus gebėjimas būti teisinių santykių subjektu vadinamas *teisnumu* arba *teisiniu subjektiškumu* [6, p. 689, 683 ir kt.]. Jei žmogaus arba žmonių kolektyvų galėjimas turėti civilines teises ir pareigas egzistuoja kaip bendra teisė, kurios antrasis įpareigotas asmuo yra valstybė, tai, be jokios abejonės, tas asmuo yra teisės subjektas. S. Bratusis rašė: *teisnumas – tai teisė būti teisių ir pareigų subjektu. Teisnumas ir teisinis subjektiškumas – lygiavertės sąvokos* [7, p. 6]. Jeigu fizinis asmuo turi kokią nors, kad ir bendrą teisę įgyti konkrečias teises, numatytas arba nedraudžiamas įstatymo, tai jis jau yra teisės subjektas. Žinoma, teisnumas yra tik vienintelė teisinio subjektiškumo teisė, bet turinti daugybę galimybių įgyti įvairiausių konkrečių civilinių teisių, numatytų arba nedraudžiamų civilinės teisės normomis. Teisūs minėto CK komentaro autoriai, kad fizinio asmens civilinis teisnumas, taip pat veiksnumas – galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir sukurti civilines pareigas (apie tai kalbėsime vėliau) yra neatskiriami žmogaus teisinio statuso elementai, negali būti perleidžiami kitiems, o atimami bei susiaurinami tik retai ir griežtai įstatymo nustatytais atvejais. Tai, be abejonės, žmogaus *prigimtinės teisės*. Pavyzdžiui, Romoje vergai neturėjo teisinio ir veiksnio, todėl buvo laikomi ne žmonėmis, o daiktais, kalbančiais įrankiais (*instrumentum vocale*).

---

¹ Nemaža teisininkų dalis teisinius santykius, taip pat ir teises, skirsto į bendrus ir konkrečius teisinius santykius ir bendras bei konkrečias teises ir pareigas. Bendri teisiniai santykiai atsiranda tiesiog iš įstatymo. Vienas iš šių santykių subjektų yra valstybė, pavyzdžiui, konstituciniai teisiniai santykiai. Konstitucijos normomis nustatytos fizinių asmenų teisės konstitucinės teisės srityje yra subjektinės teisės, o ne kokios nors teisinės savybės, asmenų gebėjimai, kaip rašo kai kurie teisininkai.

Prie bendrų subjektinių teisių priklauso ir civilinis teisnumas bei veiksnumas. Šios teisės negali būti perleidžiamos, jos keičiamos tik įstatymais.

Konkretūs teisiniai santykiai atsiranda teisės normų pagrindu įvykus teisiniams faktams. Šiuose santykiuose valstybė nėra vienas iš būtinų subjektų.

² Man regis, ši išvada išplaukia ir iš vokiečių teisininko G. Jellineko žodžių: „Teisnumas teoriškai yra individą kvalifikuojantis ryšys su valstybe, [...] griežtas asmeninis santykis tarp valstybės ir individo“. – Jellinek G. System der subjektiven Rechte. – Tübingen, 1919. S. 57, 83

Net civilinio teismo, taip pat veiksmo, kurie sudaro statišką sistemą, turinyje, priklausomai nuo amžiaus ir kitų aplinkybių, vyksta kai kurie pokyčiai, o civilinis teisinis subjektiškumas, prie kurio mes priskiriame ir konkrečias civilines teises ir pareigas, apskritai yra kintanti sistema, turinti išėitinę, statišką posistemę, kuri yra pagrindinė ir paprastai vadinama statusu.

Kaip jau minėjome, fizinis asmuo, įgijęs teisumą, tampa teisės subjektu ir tai jau yra pirmoji teisės normų poveikio visuomeniniams santykiams stadija. Tačiau į rusų ir net į mūsų teisinę literatūrą prasiskverbė XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios vokiečių sukurtos juridinio asmens fikcijos¹ ir „teisinės valios teorijos“ (*Willenstheorie*) koncepcijos. Pavyzdžiui, A. Poliakovas, matyt, remdamasis vokiečių teisininkais F. K. Savigny, B. Windšaidu, E. Hölderiu ir kt., mano, kad teisinis subjektiškumas reiškia, jog subjektas būtų teisių ir pareigų turėtoju ir galėtų asmeniškai tas teises ir pareigas įgyvendinti, būtų aktyvus teisės veikėjas. Apie teisės subjektus, neturinčius šių savybių, kaip apie teisės subjektus, galima kalbėti sąmoningai vartojant *fikciją*. Taip įstatymų kūrėjas normiškai gali įtvirtinti „teises“, pavyzdžiui, ir kokiems nors gyvuliams, bet jie netaps teisės subjektais, nes gyvuliai negali būti teisės veikėjais [8, p. 542, 553].

Ar A. Poliakovo teiginiai neartimi XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios vokiečių teisininkų „valios teorijos“ šalininkų koncepcijoms? Pavyzdžiui, vienas iš šių šalininkų Bierlingas teigė, kad vaikai ir psichiškai nesveiki žmonės nėra tikri teisės subjektai. Nevalingi asmenys yra tik teisėtvarkos sukurti subjektai. Visiškai neveiksnūs asmenys – tai fiktyvūs subjektai, ribotai veiksnūs – nevisaverčiai, riboti teisės subjektai. Tikras teisės subjektas yra tik tas, kas gali elgesio taisyklę pripažinti teisės norma, t. y. sveiko proto žmogus, visiškai normalus dvasinių jėgų požiūriu [9, p. 201, 203, 204, 207, 208 ir kt.]. E. Hölderis dar kategoriškesnis. Jis visiškai nepripažino teisės subjektu neveiksnaus asmens. Teisės subjektas, jo manymu, – tik visiškai fiziškai ir dvasiškai brandus žmogus. Neveiksnaus asmens jis nepripažino net savininku, bet nenusprendė, kam turi priklausyti neveiksnaus asmens turtas [10, p. 117–119, 124, 126, 128–129 ir kt.].

Galima suprasti vokiečių teisininkus, nes tuomet buvo visiškai kitokios ekonominės sąlygos, kitoks teisės mokslo lygis, bet neįmanoma suprasti A. Poliakovo, teigiančio, kad psichinę negalią turintys asmenys ir nepilnamečiai vaikai nėra teisės subjektai, nes jie negali būti „teisės veikėjais“. Bet juk jiems reikia gyventi, valgyti, apsirengti ir pan., o tam reikalingos turtinės ir kitokios teisės, taip pat ir civilinis teisinis subjektiškumas. Ne jau A. Poliakovas, būdamas teisės teorijos specialistas, pamiršo, kiek daug yra tarptautinių aktų, vidaus valstybių įstatymų: konstitucijų, kodeksų ir t. t., kuriuose nustatomos žmogaus, ypač vaiko, teisės, jų įgyvendinimas ir garantijos? Visiems šiems įstatymams prieštarauja jo „teisės subjekto – teisės veikėjo“ koncepcija.

Nepageidautina atgaivinti ir juridinio asmens fikcijos teoriją, nes kai kurios jų atmainos palieka turtą be subjekto arba paskelbia jį teisės subjektu, pavyzdžiui, A. Brinco „tikslinio turto“ (*Zweckvermögen*) teorija. Šis autorius žodžiais neva neigia fikcijos teoriją kaip išgalvotą, tačiau pats jis iš esmės ją plėtoja. Kaip ir F. Savigny, jis mano, kad subjektai yra tik žmonės. Tačiau jie yra linkę personifikuoti (įasmeninti) gamtos ir visuomenės reiškinius. Personifikacija paplitusi turtiniuose santykiuose. Žmonės įasmenina tikslą. Todėl turtas gali priklausyti ne kam nors, bet kokiam nors tikslui. Jis gali neturėti subjekto. Turtas, priklausantis tikslui, tuo pat metu negali priklausyti subjektui. Taigi iš esmės teisės subjektu laikomas tikslas. Todėl A. Brincas suformulavo dvigubą fikciją – turto, neturinčio subjekto, fikciją ir tikslo fikciją [12, p. 72–81, 172, 194, 207].

Mūsų nuomone, teisės subjektais gali būti tik žmonės arba jų susivienijimai, turintys tam tikrus požymius, – juridiniai asmenys, žinoma, ir pati valstybė bei savivaldybės. Tačiau

---

¹ Juridinio asmens fikcijos teorijos pradininku yra laikomas popiežius Inocentas IV (Innocentijus IV). 1245 m. jis pareiškė, kad korporacija egzistuoja tik žmogaus vaizduotėje, tai fikcija, sugalvota protu. Korporacija neturi valios, tik jos nariai, gyvi žmonės, turi valią ir veikia. Todėl atskirti korporaciją nuo bažnyčios negalima. Po šimtmečių šią teoriją išplėtojo vokiečių teisininkai [11, p. 72–76 ir kt.].

turtas ir daiktas negali būti teisės subjektais, o tik jų objektais. Todėl negalima sutikti su Maskvos teisininku J. Suchanovu, kad teisiškai teisinių santykių dalyviu tampa būtent atskirtas turtas, kaip koks atskiras teisės subjektas. Šią nuomonę, matyt, palaiko ir K. Sklovskis, kuris, kritikuodamas juridinio asmens kolektyvo teoriją, negalinčią paaiškinti „vieno žmogaus draugijos“ ir vieno asmens dalyvavimo keliuose juridiniuose asmenyse, bei juridinio asmens atsiradimo iš atskirto kapitalo, ne iš asmeninės veiklos, ir teigiamai atsiliepdamas apie juridinio asmens fikcijos teoriją, savo darbo vienoje išnašoje kaip tik nurodo minėto J. Suchanovo citatą [13, p. 181–184].

Kalbant apie teisinius santykius ankstesnėje ir šiuolaikinėje literatūroje taip pat buvo pareikšta nuomonių, kad galimas teisinis santykis ir su daiktu. Pavyzdžiui, vokiečių teisininkas P. Hofmanas rašo, kad teisinis santykis yra teisiškai reikšmingas ir todėl teisės normomis reglamentuotas. Jis turi teisinį ryšį vieno asmens su kitais asmenimis arba su daiktais [14, p. 19, 20].

Tokią pažiūrą palaiko ir ikirevoliucinis rusų teisininkas L. Petražickis, tarp kitko pabrėždamas, kad neva daugelis mokslininkų laikosi nuomonės, jog teisė reglamentuoja ne tik žmonių santykius su žmonėmis, bet ir žmonių santykius su daiktais [15, p. 278].

Vilniaus universiteto prof. V. Mikelėnas rašo: [...] *daiktinės teisės yra žmogaus teisinio santykio su daiktu forma...* [16, p. 42]. Tačiau su tuo sutikti negalima. Autorius teigus sakydamas, kad savininkas turi tiesioginę galimybę daryti poveikį daiktui. Daiktas yra daiktas ir jam galima daryti tik faktinį poveikį. Teisinis reglamentavimas galimas per žmogaus valią ir veiksmus. Žmogus negyvena kaip Robinzonas, jis gyvena visuomenėje ir vienaip ar kitaip santykiauja dėl daiktų su kitais žmonėmis. Jeigu yra daiktinės teisės, tai yra ir jų subjektai, ir, be abejonės, tas teises atitinkančios pareigos ir asmenys, kurie tas pareigas turi, o nuosavybės teisiniame santykiyje – visi tretieji asmenys. Daiktas tarp jų (subjektų) lieka tik objektas ir visiškai neaišku, kodėl daiktui iš esmės norima suteikti teisinio santykio subjekto reikšmę? Žymus vokiečių teisininkas F. Savigny dar 1840 m. rašė, kad kiekvienas teisinis santykis yra vieno asmens ryšys su kitu asmeniu. Tuo santykiu reiškiasi ir konkretaus asmens ryšys (teisinis – P. V.) tai su atskiru asmeniu, tai su visais kitais žmonėmis [17, p. 1, 2].

Remiantis naujuoju CK galima patvirtinti, kad jokių teisinių santykių tarp asmens ir daikto būti negali. Šeštosios knygos 6.126 straipsnyje pasakyta, kad prievolė baigiasi, kai skolininkas ir kreditorius sutampa. Lygiai taip pat teisinis santykis baigiasi, kai buvęs skolininkas paveldi palikėjo turtą, kuriam jis buvo skolingas. Niekam ne paslaptis, kad prievolė yra civilinis teisinis santykis. Todėl jei prievolės skolininkas kartu tampa ir kreditoriumi arba įpėdinis – skolininkas paveldi turtą, visi teisiniai santykiai dėl tų skolų ir turto baigiasi, nes skolininkas arba įpėdinis įgyja turtą, o antrojo subjekto nelieka. Lieka buvusio skolininko, tuo pat metu tapusio įpėdiniu, santykiai vien tik su daiktu arba daiktais be kito subjekto ar subjektų, todėl jokių teisinių santykių su daiktu negali būti, nes daiktas nėra teisės subjektas.

2. Civilinis teisinis subjektiškumas kaip bendrų ir konkrečių civilinių teisių sistema

Jau minėjome, kad civilinis teisinis subjektiškumas susideda ne tik iš civilinio teismo ar, kaip paprastai sakoma, – iš teismo ir veiksnio, bet ir iš konkrečių subjektinių teisių ir pareigų, atsirandančių įvykus tam tikriems teisiniams faktams. Sisteminiu požiūriu bendros subjektinės teisės: teismumas ir veiksnumas bei konkrečios subjektinės teisės ir pareigos yra skirtingi, atskiri, turintys savas funkcijas, bet kartu ir bendrus bruožus, tarpusavyje susiję bei sąveikaujantys elementai, kurie sudaro visybę – civilinio teisinio subjektiškumo sistemą, galiausiai nukreiptą į tam tikrą bendrą tikslą ir vykdančią bendrą funkciją.

Civilinis teismumas. CK 2.1 straipsnis fizinių asmenų civilinį teismumą apibūdina kaip *galėjimą turėti civilines teises ir pareigas*. O CK 2.4 straipsnis, nustatydamas teismo turinį, išvardija svarbiausias fizinių asmenų teises, kurias jie gali turėti remdamiesi civilinių įstatymų

normomis. Mūsų manymu, fizinio asmens teisnumo samprata, nustatyta minėto įstatymo normoje, nėra tiksli. Posakis „turėti civilines teises ir pareigas“ iš esmės reiškia faktiškai turėti konkrečias subjektines teises ir pareigas, t. y. jas ir įgyvendinti. Taip būtent aiškina teisnumo esmę latvių mokslininkas J. Vebersas, parašęs šia tema habilituotą daktaro disertaciją bei to paties pavadinimo monografiją [18, p. 22, 40, 42, 79 ir kt.]. Lygiai taip šią normą supranta ir kiti mokslininkai aiškindami tokio pat turinio normą, buvusią anksčiau galiojusiuose civiliniuose kodeksuose.

Kone plačiausiai, sakyčiau, be jokio teisinio pagrindo teisnumo turinį aiškina B. Belovas. Anot jo, į teisnumo turinį įeina: „įgyti, turėti ir įgyvendinti subjektines civilines teises bendrai ir konkrečias subjektines teises, disponuoti jomis, taip pat prisiimti sau ir kitokiu būdu nutraukti privačios teisės pareigas (bendrai ir įeinančias į konkrečių teisių santykių turinį)“ [19, p. 76]. Po tokių samprotavimų kyla klausimas, kam iš viso reikalingi konkretūs teisiniai santykiai ir jų subjektinių teisių galimybės bei būtinybės, jeigu visa tai galima atlikti remiantis vien teisnumo turiniu?

Tačiau, man atrodo, kad negalima suprasti CK 2.1 straipsnio, Rusijos Federacijos CK 17 straipsnio 1 dalies paraižiu. Kadangi teisnumas yra bendra subjektinė teisė, tai reikia išsiaiškinti, kas sudaro jos turinį. Kiekvienos teisės turinį sudaro galimybės atlikti tam tikrus veiksmus. Juk daugiau negu aišku, kad negalima turėti teisių jų neįgijus. Todėl teisnumo, kaip bendros teisės, turinį sudaro galimybės įgyti visas civilines teises, numatytas arba nedraudžiamas įstatymais, be to, prisiimti ir pareigas. Jeigu jau leidžiama jas įgyti, tai, žinoma, galima ir turėti. Bet turėti teises – reiškia ir jas įgyvendinti. Tačiau teisnumas nenumato ir negali numatyti dar neįgytų teisių įgyvendinimo. Konkrečios subjektinės teisės įgyvendinamos tik jas įgijus, remiantis tų teisių turinio galimybėmis vykdyti tam tikrus veiksmus. Atrodo, kad beveik niekas neginčija to, jog teisnumas su konkrečia subjektine teise santykiauja filosofinėmis galimybės ir tikrovės kategorijomis.

Teisnumas, kaip subjektiškumo sistemos elementas, gali būti reikalingas tik tuomet, kai kartu su subjektinių teisių įgyvendinimu įgyjamos kitos teisės, pavyzdžiui, disponuojant nuosavybės teise įgyjamos pirkėjo ir pardavėjo teisės. Kitais atvejais teisnumas, kaip sistemos elementas, įgyvendinant jau turimas subjektines teises, iš esmės jokio vaidmens nevaidina ir negalėtų vaidinti, nes darniai veikiančioje sistemoje kiekvienas elementas turi atskirą paskirtį ir be reikalo negali pakartoti kito elemento (šiuo atveju subjektinių teisių) tos pačios funkcijos. Teisus O. Krasavčikovas, kad įgyvendinant subjektinę teisę teisnumas reiškiasi netiesiogiai [20, p. 40], taigi per jų įgijimą.

Valstybė visiems fiziniams asmenims (galimos labai retos išimtys) nustato *lygų* civilinį teisnumą. Taigi civilinis teisnumas kaip teisinio subjektiškumo sistemos elementas, yra valstybės nustatyta statuso teisė konkrečioms subjektinėms teisėms ir pareigoms įgyti.¹

Veiksnumas yra antroji bendra subjektinė teisė, įeinanti į civilinio teisinio subjektiškumo sudėtį. CK 2.5. straipsnio 1 dalis veiksnumą apibūdina kaip fizinio asmens galėjimą *savo veiksmais įgyti civilines teises ir susikurti sau civilines pareigas*. Visiškas veiksnumas atsiranda, kai asmuo sulaukia pilnametystės, o jeigu jam leidžiama tuoktis anksčiau – sudarius santuoką.

Valios teorijos šalininkų požiūriu, visą fizinio asmens teisinį subjektiškumą sudaro tik veiksnumas. Jie, žinoma, teisūs teigdami, kad teisės subjektas yra žmogus (o ne daiktas

---

¹ Mano manymu, visiškai nesuderinama su tarptautinių aktų, mūsų Konstitucijos, CK ir kitų įstatymų normomis, įtvirtinančiomis fizinių asmenų civilinio teisnumo lygybę, vadinamoji dinaminio teisnumo bei sekundariųjų teisių koncepcija, kurią 1940 m. paskelbė M. Agarkovas, o 2002 m. išleisto civilinės teisės vadovėlio pirmoje dalyje šią koncepciją atgaivinti ir plėtoti bando V. Belovas [19, p. 536, 551–555 ir kt.].

Šios koncepcijos esmė ta, kad teisnumas nėra lygus, jis dinamiškas kiekvienam asmeniui ir kiekvieną momentą turėti tam tikras teises ir pareigas priklauso nuo to asmens tarpusavio santykių su kitais asmenimis. Sekundarinė teisė esanti tarpinė grandis tarp teisnumo ir subjektinės teisės.

Ši koncepcija buvo kritikuota ir primiršta. Teisnumas yra statiškas ir visiems fiziniams asmenims lygus, nepriklauso nuo tarpusavio santykių su kitais žmonėmis, o sekundarinė teisė – tai ne kas kita, kaip teisinis faktas, kuris ir sieja teisnumą su subjektine teise [6, p. 685–689].

arba kitas turtas), tačiau tik žmogus, turintis normalią valią. „Asmuo, kurio valia pripažinta vadovaujančia (*maßgebend*), yra teisės subjektas“, rašė vienas iš šios teorijos šalininkų B. Windšeidas [21, p. 219]. Wanda Hanke, palaikydama jau mūsų minėto vokiečių teisininko Bierlingo, taip pat Stammlerio mintis, tiesiog teigė, kad teisinis subjektiškumas (*Rechtssubjektivität*) ir veiksnumas yra identiškos sąvokos, jos turi tą pačią prasmę. Tiesa, autorė užsiminė ir apie teisnumą, bet tik kaip išvestinę papildomą teisinę sąvoką, tačiau nenurodė jokio teisnumo vaidmens [21, p. 22–24].

Jokiu būdu neįmanoma, kad vien veiksnumas sudarytų teisinį subjektiškumą. Pirmiausia įstatymo normomis turi būti nustatyta, kokias teises fizinis asmuo arba kitas subjektas gali įgyti. Priešingu atveju veiksnumas iš esmės taptų bereikšmis – nebūtų ko įgyti. Taigi civiliniam teisiniui subjektiškumui lemiamą vaidmenį turi teisnumas, kuriame, kaip bendrojoje teisėje, numatytos galimybės įgyti visas civilines teises ir kartu jas turėti kaip potencialias galimybes. Todėl teisnumas ir veiksnumas kaip bendros subjektiškumo teisės, kaip jo elementai, yra susiję genetiniiais ir subordinaciniais ryšiais. Teisnumo turinio apimtis lemia veiksnumo turinio apimtį. Todėl šie elementai vienas nuo kito yra neatskiriami. Atskirti jie negalėtų sudaryti galimybių įgyti civilines teises bei susikurti pareigas įgyvendinti ir iš dalies įvykdyti teisinio poveikio bei reglamentavimo visuomeniniams santykiams funkciją¹.

Taip pat verta priminti, kad veiksnumu reikia laikyti ir galimybes įgyti savo veiksmis teises bei pareigas ir sukurti jas kitiems asmenims, taip pat prisiimti sau kitų asmenų sukurtas teises ir pareigas.

Kyla klausimas, iš kokių galimybių susideda veiksnumo, kaip bendros subjektinės teisės, turinys. Griežtai laikantis įstatymo šios teisės turinys susideda tik iš galimybių įvykdyti veiksmus dėl teisių **įgijimo** ir pareigų *susikūrimo*, bet jokiu būdu ne tų teisių įgyvendinimo. Jis nenumato tapti aktyviu teisės veikėju, kaip rašo A. Poliakovas ir kiti mokslininkai. Atlikti konkrečių teisių turinyje numatytus veiksmus, t. y. įgyvendinti jas siekiant patenkinti teisės subjektų poreikius bei interesus galima tik remiantis tų konkrečių teisių turinyje numatytomis galimybėmis. Priešingu atveju veiksnumo turinys kaip galimybė būtų sutapatinta su konkrečios teisės turiniu kaip tikrove. Apie tai jau kalbėjome anksčiau.

Klaidingas įspūdis, kad veiksnumas – tai ir konkrečių subjektinių teisių įgyvendinimas bei pareigų vykdymas, susidaro dėl to, kad tikrovėje konkrečių teisių įgyvendinimas bei pareigų vykdymas dažnai sutampa su naujų teisių ir pareigų įgijimu. Pavyzdžiui, pirkimo–pardavimo sandoris reiškia savininkų disponavimą parduodamais daiktais ir mokamais pinigais ir tik todėl, kad jie jau turi konkrečias subjektinės nuosavybės teisės galimybes turtą valdyti, naudotis juo ir disponuoti. Įstatymu nustatyta bendra galimybė įgyti nuosavybės teisę (teisnumas) ir kita bendra galimybė savo veiksmis sudaryti sandorį dėl tokio įgijimo jau suvaidino savo vaidmenį. Dabar ši teisė jau įgyvendinama remiantis jos pačios turinio galimybėmis ir teisnumas bei veiksnumas čia jokio vaidmens nebeleidintų. Bet dalykas tas, kad pirkėjas ir pardavėjas, įgyvendindami savo nuosavybės teises, kartu įgyja ir naujas teises – pirkėjo ir pardavėjo teises, o naujoms teisėms įgyti jau reikalingas ir teisnumas, ir veiksnumas.

Tai reiškia, kad viename civilinio teisinio subjektiškumo, kaip subjektinių teisių sistemos, sankaupoje, tarpusavyje sąveikaudami vienu metu pradeda veikti visi sistemos elementai. Bet kiekvienas iš jų, mūsų manymu, turi savo paskirtį ir vykdo jam būdingą funkciją, kurią lemia šių elementų skirtinga substancija: konkrečios subjektinės teisės įgyvendinamos ir pareigos vykdomos remiantis jų turinio galimybėmis ir būtinybėmis, o naujos teisės bei pareigos įgyjamos remiantis jų įgijimų teisnumu ir veiksnumu.

Šių sistemos elementų pynė nėra labai akivaizdi, bet, manau, loginės abstrakcijos būdu tuos elementus būtina atriboti ir nustatyti, kokią funkciją kiekvienas iš jų vykdo sistemoje.

Veiksnumas, kaip ir teisnumas, yra bendra valstybės nustatyta neperleidžiama statuso teisė, suteikianti subjektinių teisių įgijimo ir pareigų susikūrimo sau, o kai kuriais atvejais – ir

---

¹ Žinoma, veiksnumą gali įgyvendinti ir neveiksnaus asmens atstovai, bet veiksnumas būtinas.

kitiems asmenims, taip pat vienas iš civilinio teisinio subjektiškumo elementų.

Konkrečios subjektinės teisės ir pareigos, mūsų nuomone, taip pat sudaro vieną iš labai svarbių teisinio subjektiškumo elementų. Teisininkė G. Pronskaja 1971 m. išleistoje monografijoje yra pareiškusi teisingą nuomonę, kad teisinis subjektiškumas turi apimti visas subjekto teises galimybes: teisumą, teisumą ir veiksnumą (*праводеееспособность*), tiesiog iš įstatymo išplaukiančias teises ir pareigas, taip pat teises ir pareigas konkrečiuose teisiniuose santykiuose [23, p. 41]. Tačiau šios savo nuomonės nemotyvavo, faktiškai ji liko užmiršta.

Pamėginsiu įrodyti, kad konkrečios subjektinės civilinės teisės ir pareigos faktiškai yra neatskiriamos nuo civilinės teisės subjekto ir todėl negali nebūti civilinio teisinio subjektiškumo sistemos elementu. Net etimologiniu požiūriu „teisinis subjektiškumas“ yra sudarytas iš žodžių „teisė“ ir „subjektas“; rusų kalboje – iš „*право*“ ir „*субъект*“, – „*правосубъектность*“; vokiečių – iš „*Recht*“ und „*Subjekt*“ – „*Rechtssubjektivität*“. Man regis, šie žodžių junginiai reiškia būseną, susijusią apskritai su teise, o ne vien su teisnumu ir veiksnumu.

Konkreči subjektinė teisė neabejotinai yra ne kas kita kaip teisė. Tuo tarpu daugelis teisininkų nei teisnumo, nei veiksnumo nelaiko teisėmis. Todėl asmuo, turintis arba bendras teises (teisumą ir veiksnumą), arba konkrečias teises, yra teisės subjektas. Tiesa, konkreči teisė negali atsirasti be teisnumo, tačiau, manau, kad tai netrukdo jai priklausyti teisiniam subjektiškumui ir išreikšti tai, koks realioje tikrovėje yra tas arba kitas teisės subjektas, kiek kokioje srityje jis faktiškai įgyvendino teisnumo galimybes. Vien iš teisnumą sudarančių daugybės potencialių teisių, kurias galėtų įgyti teisnumą turintis asmuo, visiškai negalima spręsti, koks faktiškai yra teisės subjektas. Juk visų teisnumo galimybių fizinis asmuo niekada negali įgyti. Jis įgyja tik nedidelę dalį tų konkrečių teisių, kurias formaliai galėtų įgyti kaip teisnus asmuo. Tos įgytos konkrečios teisės ir rodo, koks tikrovėje yra teisės subjektas: ką jis teisės srityje faktiškai yra pasiekęs, koks jis iš tikrųjų yra kaip teisinė asmenybė, taigi koks yra tikrovėje egzistuojančio teisės subjekto veidas. Teisnumas tikrojo teisės subjekto veido atskleisti negali, nes teisnumas nurodo tik parametrus, apibrėžiančius žmogui neaprepiamą teisinę erdvę, kurios tik nedideliame plotelyje jis įstengia veikti. O tas realus teisinės tikrovės plotelis iš esmės ir yra vienokio arba kitokio pobūdžio teisės subjekto konkrečios subjektinės teisės ir pareigos.

Man regis, kad tikrovėje iš viso nėra tokių civilinės teisės subjektų, kurie turėtų vien teisumą arba teisumą ir veiksnumą, bet neturėtų jokių konkrečių subjektinių teisių. Tik ką gimęs kūdikis nuo pat gimimo momento įgyja ne tik teisumą, bet ir kai kurias konkrečias subjektines teises, pavyzdžiui, teisę į išlaikymą, į gyvenamąjį plotą. Be to, paveldėjimu arba dovanojimu jis gali įgyti nuosavybės arba kitų turtinių teisių. Įgijęs dalinį veiksnumą, o vėliau visišką veiksnumą, jaunuolis įgyja daug daugiau konkrečių teisių ir pareigų, o ką jau kalbėti apie suaugusį žmogų, kuris dirba tam tikrą darbą ir dalyvauja daugelyje civilinių teisinių santykių.

Kartu su juridinio asmens įsteigimu jam atsiranda teisnumas ir veiksnumas bei kai kurios konkrečios turtinės arba neturtinės subjektinės teisės, pavyzdžiui, nuosavybės arba patikėjimo teisė į tam tikrus objektus, teisė į juridinio asmens pavadinimą, kurią CK 2.39 straipsnio 2 dalis laiko net juridinio asmens nuosavybės teise.

Taip pat neįmanoma įsivaizduoti, kad valstybė, savivaldybės bei jų institucijos, kaip juridiniai asmenys, veiktų remdamosi vien teisnumu ir veiksnumu. Be materialinės bazės, t. y. be nuosavybės, patikėjimo arba kitų turtinių teisių, ir jų politinė ar kitokia veikla būtų visiškai negalima.

Taigi nėra nė vieno civilinės teisės subjekto, kuris nuo pat savo atsiradimo neturėtų jokių konkrečių subjektinių teisių, o daugeliu atvejų ir pareigų. Tai rodo, kad konkrečias subjektines civilines teises ir pareigas, kaip neatskiriamas nuo subjekto, reikia priskirti prie civilinio teisinio subjektiškumo. Per subjektines teises ir pareigas pasireiškia ir svarbiausi žmogaus, kaip socialinės asmenybės, santykiai.

Sisteminio nagrinėjimo požiūriu taip pat nėra jokių kliūčių konkrečias subjektines teises ir pareigas kartu su teisnumu ir veiksnumu, kaip bendromis teisėmis, priskirti vienai bendrai sistemai, nes jos turi bendros sistemos elementų požymius bei savybes. Bet kokia sistema yra tam tikru būdu tarpusavyje susijusių ir sąveikaujančių elementų vientisumas. „Pasaulio dalykų ir reiškinių gebėjimas susivienyti į vientisas sistemas ir pasiskirstyti į jas sudarančius komponentus sudaro vieną iš labiausiai bendrų ir esminių materialinės tikrovės savybių“ [24, p. 47]. Tai, be abejonės, pasakytina ir apie teisinės tikrovės reiškinius, tarp jų ir subjektines teises, priklausančias tam tikriems asmenims.

Vientisos sistemos elementai turi būti bendro tipo, bet santykiškai savarankiški, turintys rūšinių skirtingumų. Vieno sistemos elemento tarpusavio ryšio ir tarpusavio sąveika su kitu elementu yra esminis bet kokio elemento požymis [25, p. 4 ir kt.].

Konkrečių subjektinių teisių ir pareigų santykis su teisnumu ir veiksnumu kaip tik ir pasižymi minėtais požymiais ir savybėmis. Pirmiausia teisnumas, veiksnumas ir konkrečios subjektinės teisės priklauso bendram teisinių reiškinių tipui – subjektinėms teisėms. Tų teisių bendrumas taip pat reiškiasi tuo, kad visų jų turinį sudaro įstatymo nustatytos, leistos arba jo nedraudžiamos galimybės ar būtinybės įvykdyti tam tikrus veiksmus. Be to, šias teises vienija ir tai, kad jos priklauso vienam asmeniui – teisės subjektui.

Tačiau ne mažiau veiksmingą, vienijančių minimų subjektinių teisių poveikį, dėl kurio jos tampa darnios sisteminės visybės elementais, daro ir jų rūšiniai skirtingumai. Dėl skirtingo jų turinio pobūdžio ir kryptingumo kiekviena šių teisių rūšis suteikia teisės subjektui skirtingas elgesio galimybes, kurios tarpusavyje sąveikaudamos, papildydamos viena kitą padeda subjektui pasiekti bendrą galutinį rezultatą.

Įgyvendindamas teisnumo galimybes subjektas gali įgyti konkrečias subjektines teises ir sukurti pareigas. Dėl veiksnumo, kuris su teisnumu susijęs funkciniais subordinacijos ryšiais, teisinių galimybių jis šias teises ir pareigas gali įgyti pats savo veiksmais, o atlikdamas veiksmus, numatytus konkrečių subjektinių teisių ir pareigų, kurios atsirado kaip teisnumo arba veiksnumo įgyvendinimo rezultatas, turiniu jis gali patenkinti savo poreikius bei interesus, naudotis tam tikromis gėrybėmis ir pan.

Konkrečių teisių įgyvendinimas arba pažeidimas dažnai sudaro teisnumo ir veiksnumo įgyvendinimo prielaidas. Pavyzdžiui, savininkas, disponuodamas jam nuosavybės teise priklausančiais įvairiais daiktais arba kitu turtu, sudaro įvairiausias sutartis: pirkimo–pardavimo, nuomos paskolos bei kitas, įgyja daug naujų konkrečių teisių ir pareigų, tuo pat metu įgyvendindamas ir savo konkrečią subjektinę nuosavybės teisę ir teisnumą bei veiksnumą. Taigi konkrečios subjektinės teisės ir pareigos taip pat yra prielaidos įgyvendinti teisnumą ir veiksnumą. Juk visiškai aišku, kad turtines teises, esant tik formaliam valstybės leidimui jas įgyti, bet nesant teisinės materialinės bazės, įgyti būtų neįmanoma. V. Afanasjevas taikliai pažymėjo, kad vientisoje sistemoje dalys tarpusavyje sąveikauja ir to sąveikavimo procese priežastis per tiesioginius ir netiesioginius ryšius patiria savo pasekmės atgalinę įtaką [24, p. 57].

Taigi iš to, kas buvo pasakyta apie civilinį teisnumą, veiksnumą ir konkrečias civilines teises bei pareigas, mūsų manymu, galima daryti išvadą, kad minėtos teisės sudaro vientisą sistemą. Tačiau kyla klausimas, kaip teisiškai kvalifikuoti šią vientisą sistemą? Vieni teisiškai konkrečias subjektines teises ir pareigas priskiria prie teisinio statuso, kiti apskritai nenurodo, prie kokio teisinio reiškinio jas priskirti.

Statusas. Šis lotyniškas žodis K. Kuzavinio 1996 m. Lotynų–lietuvių kalbų žodyne pirmiausiai verčiamas kaip stovėjimas, padėtis, būklė, būvis... [26, p. 812]. Taigi šis terminas reiškia statiško reiškinio sąvoką. Statuso kategoriją, taikomą teisiniams reiškiniams apibūdinti, reikėtų suprasti kaip teisinę padėtį. Tačiau pažymėtina, kad fizinio asmens konkrečios subjektinės teisės bei pareigos kasdien, kartais net kas valandą, atsiranda, keičiasi, baigiasi,

perleidžiamos kitiems ir t. t., taigi yra ne statiškas, o dinamiškas reiškinys, todėl suteikti joms statusą, kuris reiškia „stovėjimą“, reiškia prieštarauti šio termino esmei ir prasmei¹.

Kai kurie Bendrosios teisės teorijos bei konstitucinės teisės tyrinėtojai, pavyzdžiui, A. Gatinianas, L. Kuznecova, J. Belogorskaja ir kiti, teisinį statusą suteikdami ir bendroms, pačiais įstatymais, pirmiausia konstitucinės teisės normomis nustatytoms teisėms ir pareigoms, taip pat teisėms ir pareigoms, įgytoms konkrečiuose teisiniuose santykiuose, priėjo prie išvados, kad reikia skirti dvi statuso dalis: statinę ir dinaminę [18, p. 37]. Pati mintis skirti šias dvi posistemas yra teisinga. Tačiau, kaip jau minėjome, konkrečios teisės yra nuolat judančios, besikeičiančios, dinamiškos, todėl visiškai nesuderinama su jų esme, kad jos taptų statiško teisinio reiškinio – statuso dalimi.

Kai kurie šiuolaikiniai rusų teisininkai, pavyzdžiui, A. Jakimovas, bando šį klausimą išspręsti suteikdamas lotyniškam žodžiui „statusas“ ir termino tiksliai rusiškam vertimui „padėtis“ (*положение*) skirtingas prasmes. Šiam savo tikslui įgyvendinti jis pirmiausia pateikia S. Aleksejevo samprotavimus, kad sąvoką „statusas“ visiškai atitinka tas stabilus, pagrindinis subjekto teisinės būklės pradai, kurį sudaro teisinio subjektiškumo vienybė kartu su kitomis bendromis (konstitucinėmis) teisėmis ir pareigomis. O konkrečios teisės ir pareigos greičiausiai atspindi realią asmens teisinės padėties specifiką, susijusią su tais ar kitais teisiniais faktais, o ne asmens bendros padėties pagrindus teisės sistemoje [27, p. 7].

Žinoma, samprotaujama teisingai, išskyrus tai, kad pirmiesiems teisiniams reiškiniams apibūdinti teisingai vartojamas lotyniškas terminas „statusas“, o antriesiems – „teisinė padėtis“ (*положение*), kuri reiškia to paties termino „statusas“ vertimą į rusų kalbą. Tačiau A. Jakimovas mano, kad anksčiau jo nurodytuose samprotavimuose pozityvu esą būtent tai, kad „teisinis statusas“ asocijuojasi su stabilia subjekto teisine būkle, o „teisinė padėtis“ laikoma kaip nuolat besikeičianti asmens teisių ir pareigų visuma, kurią lemia dalyvavimas tuose arba kituose teisiniuose santykiuose. [...] Realus asmens teisinė padėtis nuolat keičiasi. Tai priklauso nuo tų arba kitų teisinių faktų, tuo tarpu statusas nesikeičia iki to laiko, kol nėra keičiamos atitinkamos normos.

Viskas būtų teisinga, jei statiška teisinė padėtis nebūtų „padėtimi“, o nuolat besikeičiančiu teisiniu reiškiniu. Tiek bendros, tiek konkrečios teisės, nustatančios ir galima, ir realią fizinio asmens teisinę būklę, yra jo subjektinės teisės, todėl, manau, kad jas visas galima priskirti vienai bendrai subjektyvių teisių sistemai, bet ne statusui, o teisiniam subjektiškumui, susidedančiam iš dviejų posistemų – bendrų subjektyvių teisių ir pareigų posistemės, kuri paprastai vadinama statusu, ir konkrečių subjektyvių teisių ir pareigų posistemės, vaizduojančios realų subjektą, t. y. tokį, koks jis faktiškai yra kiekvienu metu.

Kaip tik šiuo keliu eina kai kurie šiuolaikiniai bendrosios teisės teorijos tyrinėtojai. Pavyzdžiui, B. Syrychas asmenybės statusu laiko visumą bendrų neperleidžiamų teisių, laisvių ir pareigų, nustatytų žmogui tarptautinės teisės, konstitucijos ir kitų įstatymų normomis, bet mano, kad statusas yra fizinio asmens teisinio subjektiškumo sudedamoji dalis [28, p. 301–303, 337–380].

Panašiai apibūdinamas teisinį statusą žinomas rusų bendrosios teisės teorijos specialistas prof. A. Mickevičius taip pat nurodo, kad teisiniam subjektiškumui priskiriamas teismumas, veiksnumas bei teisės subjekto teisinis statusas [29, p. 373].

Bendrosios civilinės teisės tiesiogiai nustatytos įstatymu: civilinis teismumas, veiksnumas, kitos bendros teisės² sudaro pagrindinę civilinio teisinio subjektiškumo posistemę –

---

¹ Teisinėje literatūroje ir net norminiuose aktuose statuso terminas vartojamas patiems įvairiausiems reiškiniams apibūdinti, pvz., kalbama net apie sugyventinio (neįregistravusio partnerystės), vairuotojo, keleivio, pėsčiojo, meno kūrėjo, apie tam tikrų teisinių aktų, pvz., nekilnojamojo turto registro duomenų, teisinį statusą ir dar daugelį kitų reiškinų, kurie apibūdinami teisinio statuso terminu.

Tai, žinoma, nuvertina ir iškreipia tikrąją šio termino prasmę bei reikšmę.

² CK 2.4 str. 1 d. kaip teismo turinio elementas nurodyta galimybė pasirinkti veiklos rūšį ir gyvenamąją vietą. Tačiau, mano manymu, tai jau yra pačiu civiliniu įstatymu nustatytos teisės, nes visaverčiam asmeniui veiklos rūšies ir gyvenamosios vietos pasirinkimas jau yra ne tų teisių įgijimas, bet jų įgyvendinimas. CK 2.24 str. netiesiogiai nustatyta asmens teisė į garbę ir orumą ir pan.

civilinės teisės subjekto teisinį statusą. Statuso teisės, tarpusavyje sąveikaudamos, vykdo bendrą joms funkciją: nustato, kokias konkrečias subjektines teises ir pareigas gali įgyti civilinės teisės subjektai, kokiomis gėrybėmis gali naudotis, kokias pareigas turi kitų asmenų, taip pat turinčių bendras subjektines teises, atžvilgiu ir pan. Žodžiu, statuso teisinio subjektiškumo teisės nustato civilinės teisės subjekto teisinę padėtį civilinės teisės srityje bei jo išeitines teises galimybes.

Statuso civilinio teisinio subjektiškumo teisių pagrindu normaliomis sąlygomis, įvykus atitinkamiems teisiniams faktams, fizinis asmuo įgyja daugybę konkrečių subjektinių teisių ir pareigų, reikalingų jo poreikiams bei interesams tenkinti, naudotis atitinkamomis materialinėmis ir nematerialinėmis gėrybėmis, kurias jis ir įgyvendina.

Konkrečių subjektinių teisių visuma sudaro antrąją, dinamišką civilinio teisinio subjektiškumo posistemę.

Mano nuomone, *civilinį teisinį subjektiškumą galima apibūdinti kaip teisės subjekto bendrų ir konkrečių subjektinių civilinių teisių ir pareigų sistemą; teisių ir pareigų, leidžiančių subjektui tenkinti savo poreikius ir interesus, naudotis gėrybėmis, kurias numato arba kuriose nedraudžia naudotis civilinės teisės normos, taip pat nekliudančių arba užtikrinančių kitų asmenų poreikių bei interesų tenkinimą ir naudojimąsi atitinkamomis gėrybėmis, numatytomis arba leidžiamomis tų asmenų subjektinėmis civilinėmis teisėmis, kaip teisės subjekto subjektinių pareigų koreliatais.*

Išvados

1. Civilinės teisės subjekto ir civilinio teisinio santykio subjekto sąvokas reikėtų skirti. Civilinės teisės subjektui užtenka turėti tik teismumą, kurį galima tapatinti ir su civiliniu teisiniu subjektiškumu, jo pradine stadija, nes civilinis teisinis subjektiškumas yra dinamiška, tobulėjanti bendrų ir konkrečių civilinių teisių sistema. Civilinių teisių santykių subjektas, žinoma, lieka ir civilinės teisės subjektu, nes gali įgyti ir kitas teises bei pareigas, bet jis kokia nors dalimi teismumą yra įgyvendinęs ir kartu tapęs civilinių teisių santykių subjektu.

2. Svarbus civilinio teismo, taip pat ir veiksnio, bruožas yra tas, kad tai valstybės įstatymais nustatytos, kitiems asmenims neperleidžiamos, bendros prigimtinės statusinės teisės konkrečioms subjektinėms civilinėms teisėms įgyti. Jų įgijimą užtikrina valstybė. Todėl fizinis asmuo pirmiausia yra teštinio teisinio santykio su valstybe, o tik paskui su kitais asmenimis dalyvis.

3. Civilinis teismumas ir veiksnumas ir kitos bendros civilinės teisės, nustatytos įstatymais, sudaro pagrindinę išėitinę civilinės teisės subjekto teisinio subjektiškumo posistemę – civilinį teisinį statusą.

4. Bendroms civilinio teisinio statuso teisėms, kurios, kaip vienos sistemos elementai, tarpusavyje susijusios funkciniais bei subordinaciniais ryšiais. Joms sąveikaujant, įvykus tam tikriems teisiniams faktams, atsiranda konkrečios civilinės subjektinės teisės. Jos sudaro antrą – dinamiškąją civilinio teisinio subjektiškumo posistemę, kuri, kaip teismo ir veiksnio įgyvendinimo rezultatas, daro atgalinę įtaką tolesniam teismo ir veiksnio įgyvendinimui ir parodo, koks realioje tikrovėje yra civilinės teisės subjektas, kokiose civiliniuose teisiniuose santykiuose jis dalyvauja, kaip ir kokioje teisinio subjektiškumo plotmėje jis reiškiasi kaip socialinė asmenybė.

5. Ir teismumas, ir veiksnumas, ir konkrečios subjektinės civilinės teisės, kaip vienos darnios sistemos elementai, yra labai glaudžiai susiję, bet santykiškai savarankiški, turi atskirą savo turinį, vykdo skirtingą vaidmenį, galiausiai nukreiptą į bendrą tikslą – tenkinti teisės subjekto poreikius bei interesus ar pasiekti kitokį norimą rezultatą.

6. Kiekvieno civilinio teisinio subjektiškumo elemento, jo turinio bei to turinio įgyvendinimo veiksmų ir vykdomų funkcijų tikslus atribojimas galėtų padėti toliau formuoti atitinkamas CK normas, jas aiškinti ir taikyti.

LITERATŪRA

1. **Larenz von K.** Allgemeiner Teil des Deutschen bürgerlichen Rechts. – München. 1989.
2. **Матузов Н. И., Малько А. В.** Теория государства и права. – Москва, 2001.
3. **Autorenkollektiv.** Das Zivilrecht der nordischen Länder. Teil I. Das Zivilrecht Finlands und Schwedens: Einleitung und Allgemeiner Teil. – Mannheim. Berlin. Leipzig, 1933.
4. **Lietuvos Respublikos** civilinis kodeksas. – Vilnius, 2001.
5. **Lietuvos Respublikos** civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys / Vadovas V. Mikelėnas. – Vilnius: Justitia, 2002.
6. **Иоффе О. С.** Спорные вопросы о правоотношении // Избранные труды по гражданскому праву. – Москва: Статут, 2000.
7. **Братусь С. Н.** Субъекты гражданского права. Москва: Госюриздат, 1950.
8. **Поляков А. В.** Общая теория права. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
9. **Bierling.** Juristische Prinzipienlehre. I Band. – Freiburg i. B. und Leipzig, 1894.
10. **Hölder E.** Natürliche und juristische Personen. – Leipzig, 1905.
11. **Братусь С. Н.** Юридические лица в советском гражданском праве. – Москва, 1947.
12. **Brinz A.** Lehrbuch der Pandekten. Erster Band, 2-te Aufl. 1873.
13. **Скловский К. И.** Собственность в гражданском праве. – Москва: Дело, 2000.
14. **Hofmann P.** Subjektives Recht und Wirtschaftsordnung: Untersuchungen zum Zivilrecht in der Bundesrepublik Deutschland und der S.B.Z. – Stuttgart, 1968.
15. **Петражицкий Л. И.** Теория государства и права. – Санкт-Петербург, 2000.
16. **Mikelėnas V.** Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002.
17. **Savigny von F. K.** System des heutigen Römischen Rechts. Zweiter Band. – Berlin, 1840.
18. **Веберс Я. Р.** Правосубъектность граждан в советском гражданском и семейном праве. – Рига: Зинатне, 1976.
19. **Белов В. А.** Гражданское право. – Москва: АО „Центр ЮрИнфор“, 2002.
20. **Красавчиков О. А.** Юридические факты в советском гражданском праве. – Москва, 1958.
21. **Windscheid von B.** Lehrbuch des Pandektenrechts. Ester Band, neunte Aufl. – Frankfurt am Main: Literarische Anstalt Rütten Loening, 1906.
22. **Hanke W.** Rechtsfähigkeit. Persönlichkeit. Handlungsfähigkeit. – Berlin, 1928.
23. **Пронская В. Г.** Правовые вопросы организации и деятельности промышленных объединений. – Киев, 1971.
24. **Афанасьев В. Г.** Проблема целостности в философии и биологии. – Москва, 1964.
25. **Ворончихин А. С.** О понятиях „система“, „элемент“, „структура“. – Ижевск, 1974.
26. **Kuzavinis K.** Lotynų–lietuvių kalbų žodynas. – Vilnius: mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
27. **Якимов А. Ю.** Статус субъекта и права (Теоретические вопросы) // Государство и право. 2003. № 4.
28. **Сырых В. М.** Теория государства и права. 2-ое изд. – Москва: Юридический Дом „Юстицинформ“, 2002.
29. **Проблемы** общей теории права и государства / Под ред. Нерсесянца В. С. – Москва: Норма, 2001.

Probleme des Zivilrechtssubjektes und der zivilrechtlichen Subjektivität

Prof. Habil. Dr. Pranciškus Stanislovas Vitkevičius

Keywords: Subjektives Recht, Rechtsfähigkeit, Handlungsfähigkeit, Rechtssubjektivität.

ZUSAMENFASSUNG

Den Schwerpunkt des Artikels bildet die Auseinandersetzung mit Streitfragen der Rechtssubjektivität. Der Autor versucht mittels philosophischer Systemmethode zu beweisen, dass die Subjektivität des Zivilrechts nicht nur aus Rechtsfähigkeit und Handlungsfähigkeit, die der Autor als

allgemeine subjektive Rechte betrachtet, sondern auch aus bestimmten subjektiven Rechten und Pflichten besteht, die beim Vorhandensein der rechtserheblichen Tatsachen entstehen.

Im Artikel wird der Inhalt der obenervvahrnten Rechte, ihre gegenseitige VVechselwirkung und Funktionen in Richtung gemeinsamen Ziels analysiert. Der Autor versucht jedoch ihre Funktion, als eines Bestandteiles der Rechtssubjektivität, abzugrenzen und die gezielte Funktion jedes Rechtes darzustellen. In diesem Zusammenhang vverden sovvohl die sich mit diesen Fragen beschäftigten Autoren, als auch Auslegung sovvie Formulierung bestimmter Normen des litauischen Zivilgesetzbuches kritisiert.

Der Autor versucht die bis heute umstrittenen Fragen des Rechtsstatus und der Rechtssubjektivität zu entscheiden. Er kommt zur Schlußfolgerung, dass der Rechtsstatus das Hauptsystem der Rechtssubjektivität ist, das den Grund zur Entstehung bestimmter subjektiven Rechte bildet.

Der Zivilrechtsstatus setzt sich aus der Zivilrechtsfähigkeit und den gesetzlich festgelegten subjektiven Rechten zusammen, auf deren Grundlage beim Vorhandensein der rechtserheblichen Tatsachen bestimmte subjektive Rechte und Pflichten entstehen, die sich taglich oder manchmal sogar stündlich bilden, sich ändern, von einer Person zu einer anderen übergeben vverden oder zu Ende gehen. Aus diesem Grund sind die Rechte auf keinen Fall als Rechtsstatus oder Rechtsstellung zu betrachten. Das ist ein rein dynamisches Teilsystem der Rechtssubjektivität und es wäre falsch es Status zu nennen, indem das Wesentliche des Begriffes verdreht wird. Somit ist der Rechtsstatus im Grunde genommen ein unveränderliches Hauptteilsystem der Rechtssubjektivität und keine völlig selbstständige rechtliche, die Rechtsstellung einer natürlichen Person bestimmende Erscheinung, die wie alles im Leben veränderlich ist.

